

Morgenbladet, 25. februar 2005

Misforstått felttog

Erik S. Reinert: Global Økonomi, Spartacus

av Kalle Moene, Universitetet i Oslo.

Reinerts bok Global Økonomi har vakt begeistring i flere miljøer. Det er kanskje ikke så rart. Boka tar opp viktige spørsmål på en interessant måte. Den er godt skrevet, enkel og virkelighetsnær. Den er dessuten både original og relevant. Men i motsetning til hva forfatteren synes å mene, er de delene av boka som er relevante ikke originale, mens de delene som er originale ikke er relevante. Det politiske budskapet i boka er dessuten nokså ufullstendig begrunnet.

Boka dreier seg om hvordan de rike landene ble rike og hvorfor de fattige landene ble hengende etter. Forfatteren gir flere relevante svar. Vi får høre om hvordan stordriftsfordeler i produksjonen skaper økende avkastning og økonomisk vekst. Han forklarer også godt hvorfor teknologiutvikling og innovasjon lettere skjer i noen sektorer enn i andre. Han framhever synergieffekter og klyngeeffekter som blant annet innebærer at det som skjer i byene betyr så mye for den økonomiske utviklingen i hele samfunnet. Ny kunnskap utvikles og spres lettere der både konkurrerende og komplementære bedrifter arbeider på samme sted. Det er tilstedeværelsen av slike forhold i noen land, og fraværet av dem i andre land, som i følge Reinert skaper de store inntektsmessige kløftene i dagens verden.

Reinert krydrer framstillingen med sine kunnskaper i teoriehistorie særlig fra perioden 1650-1850. I tillegg sprites det hele opp med en polemikk mot det Reinert hevder er dagens standardteori på området. I polemikken gjør Reinert det lett for seg. Han konstruerer en stråmann noen ganger kalt standardteorien, andre ganger nyklassisk teori, atter andre ganger politikken til Verdensbanken og det Internasjonale Pengefondet. Uten å si det helt klart vil han ha oss til å tro at dette er en og samme ting. Han tar så et heftig oppgjør med "teorien". Men som stråmenn flest er også denne stråmannen lite representativ. Det er vanskelig å kjenne igjen dagens økonomifag slik det praktiseres i forskning og høyere undervisning.

Kanskje lever Reinert i den tro at bare han og en liten gruppe økonomer i stiftelsen "The Other Canon" har sett lyset. Denne stiftelsen arbeider etter eget utsagn for et mer virkelighetsbasert økonomifag under Reinerts ledelse. Skal en tro Reinert har dagens dominerende økonomer et meget begrenset repertoar. De har helt oversett alt som er viktig og relevant for å forstå den ujevne økonomiske utviklingen i verden: "Dagens standardøkonomi mangler faktorene stordriftsfordeler, teknologisk endring og synergieffekter" (s 24). Reinerts påstand er som å si at repertoaret til Oslo Filharmoniske Orkester bare består av "Valdresmarsjen".

Faktisk kunne Reinert fråse i eksempler fra dagens økonomifag på nettopp samspillet mellom stordriftsfordeler, synergi og selvforsterkende ulikhet. Reinert kunne for

eksempel støtte seg på artikler om såkalt endogen vekst som så lenge har dominert fagtidsskrifter og lærebøker. Han kunne vise til artikler og bøker av Elhanan Helpman, av Paul Krugman og av Tony Vennables for å nevne noen få blant de mange standardreferansene på området. Han ville også finne støttet i mange artikler og bøker av Philippe Aghion og Peter Howitt for eksempel når det gjelder teknologiutvikling og Schumpeters kreative destruksjon. Når det gjelder økonomisk divergens mellom land kunne han blant annet støtte seg på Danny Quahs empiriske arbeider om såkalt "twin peak dynamics". Han kunne til og med vise til arbeider av norske økonomer – ikke bare til nobelprisvinnere som Trygve Haavelmo fra så tidlig som 1954—men også til nyere arbeider av yngre forskere. Endelig kunne han vise til hvordan den såkalte evolusjonære teoriretningen innenfor økonomifaget, med blant andre Jan Fagerberg i spissen, etter hvert har vunnet betydelig innpass blant standardreferansene.

Som sagt kunne Reinert ha fråtset i eksempler, men de ville vist at de delene av boka hans som er mest relevante ikke er særlig originale eller kontroversielle. Det er likevel behov for en populær framstilling og en kritisk oversikt. Det gir ikke Reinert. I stedet prøver han å kritisere alle med det kjedelige resultat at han ikke å kritisere noen. Boka hans hadde unektelig tjent på mer nyanse og mindre polemikk.

Der boka er mest original er framstilling mest feilaktig. Det dreier seg først og fremst om et teoretisk resultat som i faglitteraturen går under navnet "faktorprisutjevning". Reinert påstår her at standard sosialøkonomisk teori "beviser" at "en imaginær nasjon bestående av oppvaskehjelper vil være like velstående som en nasjon bestående av aksjemeglere" (s 17), at "dersom man plasserer alle som lever av å vaske tallerkener på Oslos restauranter i ett land, og alle Oslos aksjemeglere i et annet land, så vil plutselig oppvaskehjelper og aksjemeglere begynne tjene det samme" (s 32), kort sagt at "nyklassisk økonomisk teori () ikke kan forklare økonomiske ulikheter" (s 174). Dette er i sannhet originale påstander og de gjennomsyrrer boka. Men påstandene er irrelevante. De representerer elementære misforståelser.

Reinerts påstand følger selvsagt ikke av "faktorprisutjevning". Jeg kjenner heller ingen, selv ikke blant de mest hardbarkedede forsvarene av nyklassisk teori og av internasjonal frihandel, som hevder noe så dumt. Jeg har også høflig prøvd å forklare den banale misforståelsen for Reinert. Men uten hell.

Teorien om faktorprisutjevning hevder blant annet dette: Lønningene for hver type arbeidskraft som benyttes til å produsere samme varer for verdensmarkedet, avhenger i det lange løp ikke av i hvilket land arbeidskraften jobber. Frihandel utjevner lønningene for samme type arbeidskraft mellom land selv uten fri migrasjon av arbeidskraft. Teorien hevder altså at tekstilarbeidere vil tendere til å tjene det samme i alle land som produserer tekstilvarer for det internasjonale markedet. En grunn til at Norge ikke lenger har noen tekstilindustri er blant annet at ingen her er villige til å jobbe for så lave lønninger som gjør tekstilproduksjon lønnsom på verdensmarkedet.

I dag benyttes teorien om faktorprisutjevning blant annet til å forklare hvorfor lønnsforskjellene i USA, for eksempel mellom aksjemeglere og oppvaskehjelper, har blitt

større (ikke mindre) i løpet av de siste tretti årene. Selv korrekt gjengitt er imidlertid teorien om faktorprisutjevning kontroversiell og det har etter hvert kommet flere empiriske arbeider som sår tvil om teorien holder selv for frihandelsområdet i OECD – noe Reinert ikke kommenterer.

Hovedbudskapet i boka synes å være at midlertidig proteksjonisme og støtte til visse næringer er nødvendig i fattige land til de har bygget opp et næringsliv som tåler frihandel. Slike synspunkter kan det være noe i. De var populære både i fattige og rike land for 30-40 år siden. Mange utviklingsøkonomer framhevet den gang behovet for å bygge opp ”infant industries” og anbefalte en økonomisk politikk basert på importsustitusjon. Noen få land, deriblant de asiatiske tigrene, lyktes med en slik midlertidig proteksjonisme, men majoriteten feilet. Spørsmålet, som Reinert ikke tar opp, er hvorfor så mange feilet.

For å forstå hvorfor så mange fattige land ikke fikk den utviklingen som den midlertidige proteksjonismen lovet, må vi se nærmere på samspillet mellom økonomi og politikk. Tiltak som under ideelle vilkår kan tenkes å virke positivt, kan under realistiske vilkår lede til korrupsjon, uproduktiv favorisering og en bevaring av den undertrykkende elitens makt. Siden Reinert ikke nevner slike forhold må vi tro at han mener at økonomiske og politiske motsetninger i utviklingslandene er uviktige og at alt ondt som rammer utviklingslandene, derfor kommer fra de mektige i rike land. Det er i tilfelle en dårlig teori.

I stedet for å delta i den faglige diskusjonen av slike spørsmål skyter Reinert bomskudd med ”The Other Canon” mot læreboksteorier han ikke helt forstår. Det hjelper lite at han mener det godt. Begeistringen for boka som flere kommentatorer har vist, skyldes nok at den har de politiske korrekte standpunktene mot globalisering, mot Verdensbanken og mot Pengefondet – og at den inneholder et politisk korrekt skremmebilde av økonomifaget.